

**АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА
З ПИТАНЬ ПОРІВНЯЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО
ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ЧИСЕЛЬНОСТІ ДИКИХ ТВАРИН, ВЕТЕРИНАРНО-САНІТАРНОГО
КОНТРОЛЮ, БОРОТЬБИ ЗІ СКАЗОМ ТВАРИН ТА АФРИКАНСЬКОЮ
ЧУМОЮ СВИНЕЙ***

Анотація

В аналітичній записці висвітлено роль Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин щодо поліпшення їх здоров'я та добробуту, а також у забезпеченні дотримання стандартів ветеринарної медицини в усьому світі. Проаналізовано закордонний досвід правового регулювання чисельності диких тварин, проведення ветеринарно-санітарного контролю, боротьби зі сказом та африканською чумою свиней на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах (Німеччина, Австрія, Румунія, Словаччина).

Ключові слова: *дикі тварини, чисельність диких тварин, полювання, сказ, африканська чума свиней, ветеринарний контроль, охорона довкілля.*

Вступна частина.....	4
Основна частина.....	5
1. Регулювання чисельності диких тварин на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах.....	5
2. Правове регулювання проведення ветеринарно-санітарного контролю на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах.....	12
3. Правове регулювання боротьби та профілактики сказу на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах.....	15
4. Правове регулювання боротьби з африканською чумою свиней на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах.....	20
Висновки.....	24

Вступна частина

Всесвітня організація охорони здоров'я тварин (далі – ВООЗТ) розробляє і публікує міжнародні стандарти з 1968 року. Угода Світової організації торгівлі про застосування санітарних та фітосанітарних заходів визначає роль ВООЗТ як міжнародної організації, що встановлює стандарти в галузі охорони здоров'я тварин та зоонозів. Так, ВООЗТ розроблено Кодекс здоров'я наземних тварин¹ (далі – Наземний кодекс), який містить стандарти, спрямовані на поліпшення здоров'я тварин, їх добробуту і ветеринарної охорони здоров'я в усьому світі. Ці стандарти повинні використовуватися державами-членами ВООЗТ для розробки заходів із профілактики, раннього виявлення, інформування та контролю патогенних агентів у наземних тварин (ссавців, рептилій, птахів і бджіл), включаючи зоонозних агентів. Впровадження положень Наземного кодексу забезпечує безпеку міжнародної торгівлі тваринами та продуктами тваринного походження, уникаючи при цьому невинуватих санітарних бар'єрів.

Наземним кодексом також встановлено, що офіційна програма контролю означає програму, яка затверджена та керується або контролюється ветеринарним органом держави-члена з метою боротьби з переносником, патогенним агентом або хворобою за допомогою спеціальних заходів, що застосовуються на всій території цієї держави-члена або в межах зони чи обмеженого простору цієї держави-члена.

Наземний кодекс складається з двох томів: загальні положення (діагностика хвороб тварин, спостереження та повідомлення; аналіз ризиків; якість ветеринарних послуг; профілактика та контроль захворювань; торгові заходи, процедури імпорту/експорту й ветеринарна сертифікація; ветеринарна охорона здоров'я; захист тварин); рекомендації, застосовні до хвороб зі списку ВООЗТ та інших хвороб, що можуть вплинути на міжнародну торгівлю. В акті також містяться положення щодо боротьби зі сказом та африканською чумою свиней та профілактики.

ВООЗТ визнається Світовою організацією торгівлі як референтна організація, і станом на 2024 рік вона нараховувала 183 держави-члени, зокрема до неї входять усі держави-члени Європейського Союзу (далі – ЄС). ВООЗТ має 350 довідкових центрів, 13 регіональних і субрегіональних представництв та понад 70 партнерських організацій. З огляду на те, що Україна є також учасницею цієї міжнародної організації, стандарти Наземного кодексу мають бути враховані при розробці та прийнятті національних нормативно-правових актів.

Варто зауважити, що боротьба зі сказом торкається сфери людського життя і утримання свійських тварин та є актуальною з огляду на випадки сказу як в Україні, так і в європейських державах. Але ще більше небезпеки становить африканська чума свиней, адже це питання впливає на економіку та можливість забезпечити продуктами харчування мільйони людей. Для захисту прав споживачів важливим є належний ветеринарно-санітарний контроль продуктів харчування, а для розвитку економічних зв'язків – розуміння правил і вимог до безпечності продуктів в інших державах. Отже, досліджувані нижче питання

¹ Terrestrial Animal Health Code (2024). *Website of the World Organisation for Animal Health*. URL: <https://www.woah.org/en/what-we-do/standards/codes-and-manuals/terrestrial-code-online-access/>

носять мультидисциплінарний характер та є симбіозом аспектів права, економіки й медицини.

Основна частина

1. Регулювання чисельності диких тварин на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах

Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про охорону природних оселищ та дикої фауни і флори (далі – Директива 92/43/ЄЕС)

Відповідно до положень Директиви 92/43/ЄЕС² держави-члени ЄС зобов'язані запровадити суворий режим охорони видів природних оселищ, дикої фауни і флори, перелічених у додатках до неї, по всій території ЄС, як на природоохоронних територіях, так і за їх межами. Так, стаття 15 Директиви 92/43/ЄЕС визначає порядок відлову або вбивства видів дикої фауни, перелічених у Додатках IV і V. У разі вилучення, відлову або вбивства таких видів дикої фауни застосовуються певні заходи контролю, такі як заборона використання засобів, здатних спричинити зникнення на місцях популяцій таких видів або серйозний вплив на такі популяції.

Згідно зі статтею 16 Директиви 92/43/ЄЕС за умови відсутності задовільної альтернативи, а також у випадку, якщо відступ не завдає шкоди збереженню сприятливого природоохоронного стану популяцій відповідних видів дикої фауни у межах їх природного ареалу, держави-члени можуть відступати від положень окремих статей цієї Директиви з міркувань:

- захисту дикої фауни і флори та охорони природних оселищ;
- запобігання заподіяння значної шкоди, зокрема шкоди сільськогосподарським культурам, свійським тваринам, лісам, рибним господарствам і водам, а також іншим видам власності;
- охорони громадського здоров'я та громадської безпеки, або з інших вагомих причин, що мають суспільний інтерес, зокрема з причин, що мають соціальний або економічний характер та корисні наслідки першочергового значення для довкілля;
- дослідницьких та освітніх цілей, а також для цілей відновлення популяції, реінтродукції та розведення, включно зі штучним розведенням рослин;
- надання дозволів на вибіркове та обмежене вилучення або утримання деяких окремих екземплярів видів дикої фауни за умов суворого нагляду та в обмеженій кількості, визначеній компетентними національними органами.

Водночас держави-члени ЄС повинні кожні два роки подавати Європейській Комісії звіт щодо відступів від Директиви 92/43/ЄЕС. Звіт має містити інформацію про:

- види дикої фауни і флори, природних оселищ, на які поширюється відступ; причини відступу, включно з характером ризику та, у відповідних випадках, посиланням на відхилені альтернативи й наукові дані;

² Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 року про охорону природних оселищ та дикої фауни і флори.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987_004-92#Text

- засоби, пристрої або методи, що були дозволені для відлову або вбивства видів фауни, а також причини їх використання;
- обставини, за яких застосовуються такі відступи;
- орган, уповноважений повідомляти та перевіряти дотримання необхідних умов і вирішувати, які засоби, пристрої або методи можуть використовуватися, в яких межах та якими установами, і які особи повинні виконувати таке завдання;
- наглядові заходи та отримані результати.

Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/147/ЄС від
30 листопада 2009 року про збереження диких птахів
(далі – Директива 2009/147/ЄС)

Директива 2009/147/ЄС³, зокрема, передбачає винятки щодо контролю чисельності деяких видів птахів, якщо вони завдають шкоди або становлять загрозу довкіллю. Так, відповідно до статті 9 держави-члени ЄС можуть відступати від положень акта щодо охорони деяких видів птахів, якщо не існує іншого задовільного рішення, з метою:

- забезпечення безпеки та здоров'я населення, повітряної безпеки та запобігання значної шкоди посівам, худобі, лісам, рибальству і водам, а також охорони флори і фауни;
- проведення досліджень та навчання, відновлення популяції, реінтродукції та розведення, необхідних для цих цілей;
- надання дозволу, за умов суворого контролю та на селективній основі, на відлов, утримання чи інше розумне використання деяких видів птахів у невеликій кількості.

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 1143/2014
від 22 жовтня 2014 року про запобігання проникненню і поширенню
інвазійних чужорідних видів та управління ними
(далі – Регламент (ЄС) 1143/2014)

Регламент (ЄС) 1143/2014⁴ встановлює правила запобігання, мінімізації та пом'якшення негативного впливу інвазійних чужорідних видів на біорізноманіття та екосистеми ЄС.

Держави-члени ЄС зобов'язані здійснювати моніторинг і контроль за чисельністю інвазійних чужорідних видів. Відповідно до статті 14 Регламенту (ЄС) 1143/2014 держави-члени запроваджують систему нагляду за інвазійними чужорідними видами, що становлять загрозу всьому ЄС, або включають її до своєї існуючої системи збору та фіксації даних щодо виявлення присутності в довкіллі інвазійних чужорідних видів шляхом спостереження, моніторингу або застосування інших процедур, з метою запобігання поширенню інвазійних чужорідних видів на територію ЄС або в її межах.

Стаття 19 Регламенту (ЄС) 1143/2014 встановлює, що держави-члени повинні впровадити дієві інструменти управління для тих інвазійних чужорідних

³ Директива Європейського Парламенту і Ради 2009/147/ЄС від 30 листопада 2009 року про збереження диких птахів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-09#Text

⁴ Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1143/2014 від 22 жовтня 2014 року про запобігання проникненню і поширенню інвазійних чужорідних видів та управління ними. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_032-14#Text

видів, що становлять загрозу всьому ЄС, масштабну поширеність яких на своїй території виявили держави-члени, щоб мінімізувати їхній вплив на біорізноманіття, пов'язані екосистемні послуги та, у застосовних випадках, на здоров'я людини чи економіку держави. Такі інструменти управління включають летальні чи нелетальні та фізичні, хімічні чи біологічні дії, спрямовані на викорінення, контроль популяції чи локалізацію популяції інвазійного чужорідного виду.

Варто зауважити, що акти права ЄС не визначають детальних способів регулювання чисельності тварин, але встановлюють загальні рамки та принципи, яких мають дотримуватися держави-члени в цій сфері. Так, Директива 92/43/ЄЕС та Директива 2009/147/ЄС дозволяють державам-членам ЄС вживати заходи для регулювання чисельності видів, але лише за виняткових обставин. Водночас вимагається обґрунтування необхідності застосування таких заходів та їх відповідність принципу пропорційності (не завдавати надмірної шкоди популяції). Також у додатках до згаданих директив містяться переліки заборонених методів вилову та знищення диких тварин (наприклад, використання отрут, вибухових речовин, ловчих ям, пасток, електрошокових пристроїв тощо).

Отже, на рівні ЄС встановлені загальні правила та заборони, а держави-члени визначають конкретні способи контролю чисельності тварин відповідно до національних екологічних, соціальних та економічних умов. Наприклад, Німеччина, Австрія, Румунія та Словаччина мають розвинуті системи управління чисельністю диких тварин. Ці держави реалізують програми контролю та моніторингу чисельності тварин, що включають регулярні обстеження угідь та використання наукових даних для ухвалення законодавчих рішень.

Німеччина. Цивільний кодекс Німеччини⁵ визначає що «тварини» – це не речі (стаття 90а). Вони охороняються спеціальними законами. Крім того, Цивільний кодекс передбачає, що дикі тварини не належать нікому, поки вони живуть у дикій природі. Коли спіймана дика тварина повертається на свободу, вона стає безхазяйною, якщо власник негайно не переслідує тварину або припинить її пошуки. Приручена тварина стає безхазяйною (дикою), коли відмовляється від звички повертатися на призначене їй місце (стаття 960). Кримінальний кодекс⁶ передбачає переслідування за браконьєрство та врегульовує порядок використання зброї проти тварин (стаття 292).

Загальні положення щодо охорони видів фауни і флори, їх середовищ існування та біотопів визначені у статті 38 Закону про охорону природи та управління ландшафтами⁷. Закон передбачає, що федеральні органи влади та органи земель, відповідальні за охорону природи, установлюють і впроваджують заходи захисту, управління та розвитку на основі спостережень та з метою, щоб випадковий вилов або вбивство не спричинило значного негативного впливу на

⁵ Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Nichtamtliches 18.08.1896. Website des Bundesministerium der Justiz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/_90a.html

⁶ Strafgesetzbuch (StGB). 15.05.1871. Website des Bundesministerium der Justiz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/BJNR001270871.html>

⁷ Gesetz über Naturschutz und Landschaftspflege (Bundesnaturschutzgesetz – BnatSchG) 29.07.2009. Website des Bundesministerium der Justiz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bnatschg_2009/BJNR254210009.html

охоронювані види. Загальні питання охорони видів фауни регулюються статтею 39 Закону. Охорона видів включає: захист видів диких тварин і рослин від втручання людини та гарантію інших умов їхнього життя; охорону середовищ існування та біотопів диких видів тварин і рослин; реінтродукцію переміщених диких видів тварин і рослин у відповідні біотопи в межах їх природного ареалу. Також визначено, що відкриті простори в населених і прилеглих районах, включаючи їх компоненти, такі як зелені насадження, парки та інші ділянки, ліси, лісові узлісся, включаючи окремі дерева, річки та струмки з їх берегами та заплавами, стоячі водойми та їх береги, території, що використовуються для садівництва та сільського господарства, зони природних процесів розвитку, природні зони та навколишні природні території зони руху диких тварин, включно з краями вздовж доріжок, повинні бути збережені, а там, де їх немає в достатній кількості та належної якості, створені або збудовані.

Названий Закон містить заборону навмисно турбувати диких тварин або відловлювати, ранили чи вбивати їх без розумної причини, а також порушувати або знищувати середовища проживання диких тварин і рослин без поважної причини.

До функцій Федерального міністерства довкілля, охорони природи та ядерної безпеки віднесено таке: захищати різні види тварин, зокрема на виконання зобов'язань, що випливають зі статті 15 Директиви 92/43/ЄЕС, статті 8 Директиви 2009/147/ЄС або з міжнародних угод про захист видів; видавати накази за згодою Бундесрату на виробництво, володіння, розміщення на ринку або використання певного обладнання, засобів або пристроїв, призначених для знищення, контролю або вилову диких тварин, які можуть спричинити їх локальне зникнення чи інше значне погіршення популяцій відповідних видів тварин чи рослин.

У статті 44 Закону визначено заборону: полювати, ловити, травмувати чи вбивати диких тварин видів, що охороняються; вилучати, пошкоджувати чи знищувати їх форми розвитку. Цей же акт також обмежує число визначених для полювання видів дичини, але дозволяє полювання на тварин, які не є дичиною в розумінні Федерального закону про полювання⁸.

У Федеральному законі про полювання зазначено, що право на полювання – це виключне право на утримання, полювання та привласнення диких тварин (дичини) з урахуванням права на полювання на певній території. Право на полювання пов'язане з обов'язком охорони дичини. Метою управління дикими тваринами є підтримання багатовидових та здорових популяцій дичини, адаптованих до ландшафту та місцевих культурних умов, а також турбота і забезпечення засобів їх існування. Збереження має здійснюватися таким чином, щоб уникати, наскільки це можливо, заподіяння шкоди належному сільськогосподарському, лісовому та рибальському промислу, зокрема шкоди, завданої дичиною. Збереження включає, з одного боку, покращення середовища існування, але, перш за все, дотримання правил полювання, адаптованих до місцевих умов. Це включає, серед іншого, прагнення досягти природного співвідношення статі, віку та, якщо це можливо, соціальної структури (особливо

⁸ Bundesjagdgesetz. Website des Bundesministerium der Justiz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bjagd/BjNR007800952.html#BjNR007800952BJNG000100325>

це стосується диких кабанів, які живуть у стадах) шляхом полювання та вилучення хворої дичини (як це також відбувається під час природного полювання хижаків, таких як вовки, рисі та ведмеді). Збереження також включає контроль за популяціями хижаків, щоб забезпечити виживання багатьох дрібних видів дичини, таких як зайці та куріпки, а також інших наземних птахів.

У Німеччині органами земель затверджуються плани полювання на копитну дичину (крім кабана, а в деяких федеральних землях – також крім косуль). Процедури розробки та схвалення таких планів різняться в кожній федеральній землі.

Розділ 28а Федерального закону про полювання регулює поведження з так званими «інвазивними видами» та інтродукованими видами, на яких необхідно полювати, щоб запобігти шкоді довкіллю. Особи, уповноважені на полювання, несуть основну відповідальність за обраний спосіб полювання⁹.

Безпосередньо регулювання охорони диких тварин здійснюється відповідно до Положення про охорону видів диких тварин і рослин¹⁰, яке містить додатки з назвами видів тварин, а також їх градацію відповідно до суворості охорони їх виду. Визначено, що забороняється полювати, виманювати, виловлювати або вбивати диких тварин особливо охоронюваних видів і неохоронюваних видів хребетних, на які не поширюється законодавство про полювання чи рибальство, такими способами: з пастками, сітками, гачками, клеєм тощо; використання живих тварин як приманки; з арбалетами; зі штучними джерелами світла, дзеркалами чи іншими освітлювальними або засліплюючими пристроями; з акустичними, електричними або електронними пристроями; фумігацією або курінням або за допомогою отрут, отруєних або анестезуючих приманок або інших анестезуючих засобів; з напівавтоматичної або автоматичної зброї з магазином, що вміщує більше двох патронів, або з використанням прицільних пристосувань для стрільби в нічний час з електронними підсилювачами або перетворювачами зображення; з використанням вибухівки; з автомобілів або літаків або з човнів, швидкість руху яких перевищує п'ять кілометрів на годину.

Румунія. Регулювання чисельності диких тварин відбувається відповідно до Закону про полювання та охорону мисливського фонду¹¹. Серед основних обов'язків центрального органу державної влади, відповідального за лісове господарство та управління фауною, що становить мисливський інтерес, є: розроблення стратегії щодо мисливського фонду Румунії; розроблення методики та положення щодо організації та ведення мисливського господарства; встановлення та затвердження щорічних квот вилову видів диких тварин за погодженням із центральним органом державної влади, відповідальним за охорону довкілля, залежно від тенденцій розвитку популяції мисливської фауни та оптимальної популяції; внесення пропозицій щодо зміни законних періодів

⁹ Jagdrecht in Deutschland. Website des Deutscher Jagdverband e. V. (DJV). URL: <https://www.jagdverband.de/rund-um-die-jagd/rechtslage/jagdrecht-deutschland>

¹⁰ Verordnung zum Schutz wild lebender Tier- und Pflanzenarten (Bundesartenschutzverordnung - BArtSchV). Website des Bundesministerium der Justiz. 16.02.2005. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bartschv_2005/BJNR025810005.html

¹¹ Legea vânătorii și a protecției fondului cinegetic nr. 407/2006. Website of the Portal Legislativ. URL: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/77053>

полювання на деякі види дичини; затвердження пропозицій щодо заселення мисливських угідь новими видами дичини на основі досліджень впливу, затверджених Румунською академією та центральним державним органом, відповідальним за охорону довкілля; ведення обліку та щорічне оприлюднення даних про чисельність мисливської фауни, її санітарний стан, мисливські трофеї тощо.

Наприклад, у Румунії з липня 2024 року діє закон, який дозволяє вбивати до 500 ведмедів протягом наступних 18 місяців. Причиною прийняття такого рішення стало зростання популяції ведмедів у Румунії, що є небезпечним як для людей, так і для самих ведмедів. Таким способом пропонується протидіяти випадкам вбивства людей ведмедями. Зокрема, у 2024 та 2025 роках законом передбачено відстріл 426 бурих ведмедів, що відповідає загальнонаціональному профілактичному рівню, та ще 55 особин – з інтервенційної квоти. Профілактична квота діятиме до 2026 року. Закон фактично вносить зміни до Закону про полювання та охорону мисливського фонду¹². Головною відмінністю від попередніх профілактичних квот є полювання. Дотепер такі заходи проводилися технічним мисливським персоналом коштом громад¹³.

Словаччина. Регулювання чисельності диких тварин у Словаччині включає різні підходи та проекти, спрямовані на захист, дослідження та моніторинг популяції диких тварин, а також на вирішення проблем, пов'язаних з їхнім існуванням. Основні аспекти регулювання чисельності диких тварин у Словаччині визначені Законом про охорону видів дикої фауни і флори¹⁴ та Декретом Міністерства довкілля Словацької Республіки № 110/2005¹⁵ щодо захисту видів та регулювання торгівлею тваринами, що знаходяться під загрозою зникнення. Враховуючи несприятливий стан популяції вовка, здійснюється активна охорона цього виду. З метою пом'якшення можливих негативних наслідків активності диких тварин впроваджуються заходи для покращення управління їх популяціями. Управління дикими тваринами також сприяє покращенню умов для їх розмноження та розселення у природі.

Закон Словаччини про полювання¹⁶ регулює: умови для збереження видового різноманіття і здорових популяцій дичини та її природних середовищ існування; порядок визнання, зміни та використання мисливських угідь; охорону мисливства та дичини, догляд за дичиною, поліпшення умов існування дичини; умови для полювання та експлуатації дичини; відшкодування шкоди, заподіяної полюванням; компетенцію органів державного управління у сфері мисливського

¹² Legea vânătoriei și a protecției fondului cinegetic nr. 407/2006. 2006, 22 decembrie. URL: <https://lege5.ro/gratuit/geydamjsgq/legea-vanatorii-si-a-protectiei-fondului-cinegetic-nr-407-2006>

¹³ EXCLUSIV. Comisia Europeană reacționează în cazul împușcării de urși: "Vânătoarea de trofee contravine legislației UE" Publicat la: 15.07.2024. Site-ul oficial Euronews România. URL: <https://www.euronews.ro/articole/exclusiv-comisia-europeana-reactioneaza-in-cazul-impuscarii-de-ursi-vanatoarea-de>

¹⁴ Zákon č. 15/2005 o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Informačný systém verejnej správySlov-Lex. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/15/20220201>

¹⁵ Vyhláška Ministerstva životného prostredia Slovenskej republiky č. 110/2005 Z. z., ktorou sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Informačný systém verejnej správySlov-Lex. URL: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2005/110/20210201>

¹⁶ Zákon č. 274/2009 Z. z. Zákon o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Zakony pre ludy. URL: <https://www.zakonypreludy.sk/zz/2009-274>

господарства та державного нагляду у сфері полювання тощо. Під розведенням дичини розуміється професійний догляд за дичиною, охорона дичини та професійне втручання в популяції окремих видів дичини для досягнення їх оптимальної чисельності, вікового складу, статевого співвідношення, трофейної якості та доброго здоров'я по відношенню до середовища, в якому вони живуть. Дичину можна полювати індивідуально, крім дрібної дичини та куріпки, якщо інше не передбачено цим Законом. Цей виняток не поширюється на полювання з використанням хижих птахів. Мисливці зобов'язані полювати на копитних тварин вибірково, переважно на хвору, стару чи ослаблену дичину, а у разі трофейної дичини – самців – лише на дичину, яка не придатна для подальшого розведення або досягла так званого «трофейного піку» свого розвитку.

Державне управління у сфері мисливського господарства здійснюють: міністерство; територіальне відділення в обласному центрі; районний офіс. Так територіальне відділення в обласному центрі, поряд з іншими функціями, встановлює терміни та способи визначення чисельності дичини в мисливських угіддях; забезпечує та затверджує концепції розведення дичини в мисливських угіддях; затверджує критерії розведення трофейних парнокопитних, придатних для подальшого розведення; здійснює державний нагляд; подає відповідальному міністерству пропозицію щодо квоти на вилов тощо.

2. Правове регулювання проведення ветеринарно-санітарного контролю в Європейському Союзі та в окремих державах-членах

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2017/625 від 15 березня 2017 року про офіційний контроль та іншу офіційну діяльність, що провадиться для забезпечення застосування положень харчового та кормового права, правил щодо здоров'я і благополуччя тварин, здоров'я рослин та засобів захисту рослин, внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 999/2001, (ЄС) № 396/2005, (ЄС) № 1069/2009, (ЄС) № 1107/2009, (ЄС) № 1151/2012, (ЄС) № 652/2014, (ЄС) 2016/429 та (ЄС) 2016/2031, регламентів Ради (ЄС) № 1/2005 та (ЄС) № 1099/2009 та директив Ради 98/58/ЄС, 1999/74/ЄС, 2007/43/ЄС, 2008/119/ЄС та 2008/120/ЄС, та про скасування регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 854/2004 та (ЄС) № 882/2004, директив Ради 89/608/ЄЕС, 89/662/ЄЕС, 90/425/ЄЕС, 91/496/ЄЕС, 96/23/ЄС, 96/93/ЄС та 97/78/ЄС та Рішення Ради 92/438/ЄЕС (Регламент про офіційний контроль) (далі – Регламент (ЄС) 2017/625)

Регламент (ЄС) 2017/625¹⁷ встановлює загальні правила офіційного контролю ЄС задля забезпечення правильного застосування та дотримання законодавства щодо захисту здоров'я людей, здоров'я та добробуту тварин і здоров'я рослин в агропродовольчому ланцюзі. Цей Регламент запроваджує більш гармонізовану й узгоджену систему офіційного контролю та правозастосовних заходів на всіх етапах агропродовольчого ланцюга, а також посилює принцип контролю на основі оцінки ризиків. Регламент (ЄС) 2017/625 охоплює офіційний контроль, який здійснюється національними органами виконавчої влади з метою перевірки дотримання правил агропродовольчого ланцюга щодо:

- безпечності, цілісності та якості харчових продуктів і продовольчої сировини на всіх етапах виробництва, переробки та дистрибуції використання генетично модифікованих організмів для виробництва продуктів харчування та кормів;

- безпечності харчів та кормів на всіх етапах виробництва, переробки, дистрибуції та використання;

- здоров'я та добробуту тварин;

- органічного виробництва та маркування.

Офіційний контроль поширюється також на вирощування, транспортування та забій тварин.

¹⁷ Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2017/625 від 15 березня 2017 року про офіційний контроль та іншу офіційну діяльність, що провадиться для забезпечення застосування положень харчового та кормового права, правил щодо здоров'я і благополуччя тварин, здоров'я рослин та засобів захисту рослин, внесення змін до регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 999/2001, (ЄС) № 396/2005, (ЄС) № 1069/2009, (ЄС) № 1107/2009, (ЄС) № 1151/2012, (ЄС) № 652/2014, (ЄС) 2016/429 та (ЄС) 2016/2031, регламентів Ради (ЄС) № 1/2005 та (ЄС) № 1099/2009 та директив Ради 98/58/ЄС, 1999/74/ЄС, 2007/43/ЄС, 2008/119/ЄС та 2008/120/ЄС, та про скасування регламентів Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 854/2004 та (ЄС) № 882/2004, директив Ради 89/608/ЄЕС, 89/662/ЄЕС, 90/425/ЄЕС, 91/496/ЄЕС, 96/23/ЄС, 96/93/ЄС та 97/78/ЄС та Рішення Ради 92/438/ЄЕС (Регламент про офіційний контроль). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_026-17#Text

Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 853/2004 від 29 квітня 2004 року про встановлення спеціальних гігієнічних правил для харчових продуктів тваринного походження (далі – Регламент (ЄС) 853/2004)

Регламент (ЄС) 853/2004¹⁸ встановлює гігієнічні вимоги для підприємств, що виробляють харчові продукти тваринного походження, а також регулює перевірку туш і м'яса, щоб запобігти потраплянню небезпечних продуктів на ринок.

Імплементативний Регламент Комісії (ЄС) 2019/627 від 15 березня 2019 року, який встановлює єдині заходи здійснення офіційного контролю продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною, відповідно до Регламенту (ЄС) 2017/625 Європейського Парламенту та Ради та вносить зміни до Регламенту Комісії (ЄС) № 2074/2005 щодо офіційного контролю (далі – Імплементативний Регламент (ЄС) 2019/627)

Імплементативний Регламент (ЄС) 2019/627¹⁹ встановлює:

- спеціальні вимоги для проведення офіційного контролю та мінімальну періодичність контролю якості продуктів тваринного походження;
- процедури передзабійного та післязабійного огляду тварин, включаючи вимоги до інспекційних органів та методів контролю;
- заходи, які мають бути вжиті у разі невідповідності свіжого м'яса вимогам ЄС щодо захисту здоров'я людей та здоров'я і добробуту тварин;
- вимоги та єдину мінімальну періодичність офіційного контролю молока, молочива, молочних продуктів та продуктів на основі молочива тощо.

Німецьчина. Регулювання питань, пов'язаних із ветеринарно-санітарним контролем, здійснюється на підставі Положення про гігієнічні вимоги до виробництва, обробки та розміщення на ринку деяких харчових продуктів тваринного походження (далі – Положення)²⁰. Основними вимогами Положення щодо первинного виробництва, переробки та продажу харчових продуктів є: обов'язкове навчання персоналу питанням гігієни та безпеки харчових продуктів; впровадження системи самоконтролю, планів дій у надзвичайних ситуаціях та забезпечення простежуваності продукції; отримання відповідного дозволу підприємствами, що займаються виробництвом та обробкою харчових продуктів тваринного походження; встановлення певних заборон та обмежень щодо виробництва та обігу харчових продуктів тваринного походження;

¹⁸ Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 853/2004 від 29 квітня 2004 року про встановлення спеціальних гігієнічних правил для харчових продуктів тваринного походження. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a99#Text

¹⁹ Commission Implementing Regulation (EU) 2019/627 of 15 March 2019 laying down uniform practical arrangements for the performance of official controls on products of animal origin intended for human consumption in accordance with Regulation (EU) 2017/625 of the European Parliament and of the Council and amending Commission Regulation (EC) No 2074/2005 as regards official controls. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2019/627/2023-01-09/eng

²⁰ Verordnung über Anforderungen an die Hygiene beim Herstellen, Behandeln und Inverkehrbringen von bestimmten Lebensmitteln tierischen Ursprungs (Tierische Lebensmittel-Hygieneverordnung - Tier-LMHV). 08.08.2007. Website des Bundesministerium der Justiz. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/tier-lmhv/BJNR182800007.html>

офіційний контроль за виробництвом, переробкою та збутом харчових продуктів тваринного походження. Дотримання вимог Положення є обов'язковим для всіх підприємств, які займаються виробництвом, переробкою та реалізацією харчових продуктів тваринного походження в Німеччині.

Австрія. Австрійське агентство з питань охорони здоров'я та харчових продуктів (далі – Агентство)²¹ пропонує різні послуги з охорони здоров'я тварин, включаючи бактеріологічні дослідження великої рогатої худоби, мікробіологічні дослідження м'яса та паразитологічні дослідження. У трьох ветеринарно-медичних інститутах виявляються інфекційні хвороби тварин, зоонози та нові хвороби тварин. Таким чином Агентство допомагає захистити людей в Австрії від інфекційних захворювань, які можуть передаватися від тварин до людей, і робить важливий внесок у безпеку продуктів харчування. Здорові тварини також означають, що харчова та сільськогосподарська промисловість Австрії залишається конкурентоспроможною. До завдань Агентства віднесено: експертизу, діагностику й оцінку туші тварин та її окремих частин; проведення моніторингу захворювань тварин із метою раннього виявлення та боротьби з хворобами тварин, що підлягають реєстрації; надання приватних ветеринарних послуг свійським, домашнім та диким тваринам, зоопаркам; спеціалізовану експертизу у сфері запобігання та розслідування спалахів хвороб; підтримку та консультації з питань біобезпеки тощо²².

Голова земельного уряду контролює дотримання норм харчового законодавства.

У Законі про безпечність харчових продуктів і захист прав споживачів²³ визначені вимоги до харчових продуктів та води, призначених для споживання людиною, споживчих товарів і косметичної продукції, а також відповідальність підприємців. Це стосується всіх етапів виробництва, обробки та розподілу продукції. Так, відповідно до статті 48 Закону харчові продукти тваринного походження²⁴, які ввозяться до Австрії з держав-членів ЄС та з країн, які мають розглядатися як такі на основі відповідних угод, повинні регулярно перевірятися наглядовими органами на місцях призначення. Якщо внаслідок проведення інспекції виявлено порушення положень законодавства про харчові продукти або якщо результати розслідування викликають занепокоєння з ветеринарного чи санітарного погляду, наступні заходи повинні бути призначені відповідно до актів права ЄС.

²¹ Bundesgesetz, mit dem die Österreichische Agentur für Gesundheit und Ernährungssicherheit GmbH errichtet und das Bundesamt für Ernährungssicherheit, das Bundesamt für Sicherheit im Gesundheitswesen sowie das Bundesamt für Verbrauchergesundheit eingerichtet werden (Gesundheits- und Ernährungssicherheitsgesetz – GESG). Website des Bundeskanzleramt der Republik Österreich. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001896>

²² Ihr Partner für Tiergesundheit. Website des AGES. URL: <https://www.ages.at/tier/tiergesundheit/tiergesundheit-services/produkte-leistungen>

²³ Bundesgesetz, mit dem die Österreichische Agentur für Gesundheit und Ernährungssicherheit GmbH errichtet und das Bundesamt für Ernährungssicherheit, das Bundesamt für Sicherheit im Gesundheitswesen sowie das Bundesamt für Verbrauchergesundheit eingerichtet werden (Gesundheits- und Ernährungssicherheitsgesetz – GESG). Website des Bundeskanzleramt der Republik Österreich. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001896>

²⁴ Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Lebensmittelsicherheits- und Verbraucherschutzgesetz, Fassung vom 17.02.2025. Website des Bundeskanzleramt der Republik Österreich. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20004546>

3. Правове регулювання боротьби та профілактики сказу на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я більше 55 000 людей помирають щороку внаслідок сказу. Наприклад, лише у 32 із 178 держав-членів Міжнародного епізоотичного бюро не зафіксовано випадків сказу понад 2 роки підряд²⁵. Незважаючи на те, що його було ліквідовано в Західній Європі, Північній Америці, Японії, Південній Кореї та деяких частинах Латинської Америки, вірусне захворювання все ще присутнє у певних частинах Африки та Азії. Сказ розповсюджений у понад 150 країнах і спричиняє десятки тисяч людських смертей щороку, переважно в Азії та Африці, причому 40 % із них – діти до 15 років. У 2021 році лише дві держави-члени ЄС повідомили про 118 місцевих випадків сказу у тварин (Польща – 113 та Румунія – 5)²⁶.

Більшість смертей від сказу – як у людей, так і у тварин, – спричинені недостатнім доступом до ресурсів системи охорони здоров'я та профілактичного лікування. Це означає, що населення країн із низьким рівнем доходу непропорційно страждає від хвороби.

Рис. 1 Статистика за даними Всесвітньої організації охорони здоров'я тварин²⁷

Регулювання боротьби зі сказом на рівні ЄС здійснюється через низку актів права ЄС, спрямованих на профілактику та контроль.

²⁵ Deutschland ist frei von Tollwut. Website des Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft. URL: <https://www.bmel.de/DE/themen/tiere/tiergesundheit/tierseuchen/tollwutfreies-deutschland.html>

²⁶ 28 septembrie – Ziua Mondială de Luptă Împotriva Rabiei. Website Institutul Național de Sănătate Publică. URL: <https://www.bmel.de/DE/themen/tiere/tiergesundheit/tierseuchen/tollwutfreies-deutschland.html>

²⁷ What is rabies? Website of the World Organisation for Animal Health. URL: <https://www.woah.org/en/disease/rabies/>

Регламент (ЄС) 2016/429 Європейського Парламенту та Ради
від 9 березня 2016 року про інфекційні хвороби тварин та внесення змін і
скасування деяких актів у сфері охорони здоров'я тварин
(далі – Регламент (ЄС) 2016/429)

Регламент (ЄС) 2016/429²⁸ встановлює рамки профілактики й контролю захворювань тварин та містить: правила щодо повідомлення про хвороби, звітності, санітарного контролю; порядок інформування про хвороби, готовність до них та боротьбу з ними; заходи, які необхідно вживати у випадку надзвичайних ситуацій.

Відповідно до положень Регламенту (ЄС) 2016/429 сказ визначений як хвороба, яка входить до переліку особливо небезпечних інфекційних захворювань, які підпадають під дію цього Регламенту. Держави-члени зобов'язані здійснювати моніторинг та вживати заходи для контролю сказу. Серед іншого, передбачено, що кожна держава-член на відповідному адміністративному рівні повинна забезпечити, щоб компетентний орган охорони здоров'я тварин мав: 1) кваліфікований персонал, приміщення, обладнання, фінансові ресурси та ефективну інфраструктуру, яка охоплює всю територію держави-члена; 2) доступ до лабораторій із кваліфікованим персоналом, приміщеннями, обладнанням та фінансовими ресурсами, необхідними для забезпечення швидкої і точної діагностики та диференціальної діагностики захворювань; 3) достатньо підготовлених ветеринарних лікарів (стаття 13 Регламенту (ЄС) 2016/429). Також Регламент (ЄС) 2016/429 передбачає обов'язкову вакцинацію домашніх і диких тварин у зонах ризику, посилений контроль за переміщенням тварин та міжнародну співпрацю у випадку спалаху захворювання.

Отже, Регламент (ЄС) 2016/429 є ключовим актом права ЄС у сфері профілактики, контролю та боротьби зі сказом.

Директива 2003/99/ЄС Європейського Парламенту та Ради
від 17 листопада 2003 року про моніторинг зоонозів та зоонозних збудників,
що вносить зміни до Рішення Ради 90/424/ЄЕС та скасовує Директиву Ради
92/117/ЄЕС (далі – Директива 2003/99/ЄС)

Директива 2003/99/ЄС²⁹ стосується моніторингу зоонозів та зоонозних агентів, встановлюючи вимоги щодо збору даних, контролю та звітності для забезпечення високого рівня охорони здоров'я людей і тварин. Сказ є однією із зоонозних інфекцій, яка підпадає під вимоги цієї Директиви.

Директива 2003/99/ЄС встановлює: 1) обов'язок держав-членів щодо збору даних про зоонози, включаючи сказ; 2) систему моніторингу зоонозів,

²⁸ Regulation (EU) 2016/429 of the European Parliament and of the Council of 9 March 2016 on transmissible animal diseases and amending and repealing certain acts in the area of animal health (Animal Health Law). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/429/oj/eng>

²⁹ Directive 2003/99/EC of the European Parliament and of the Council of 17 November 2003 on the monitoring of zoonoses and zoonotic agents, amending Council Decision 90/424/EEC and repealing Council Directive 92/117/EEC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02003L0099-20130701>

включаючи облік випадків сказу серед тварин, та обмін інформацією між державами-членами для ефективного контролю зоонозів, включаючи сказ.

Директива 2003/99/ЄС є важливим актом права ЄС, який спрямований на координацію заходів щодо запобігання поширенню сказу на рівні ЄС, сприяючи гармонізації моніторингу та реагуванню на цю небезпечну хворобу.

Делегований Регламент Комісії (ЄС) 2020/687 від 17 грудня 2019 року, що доповнює Регламент (ЄС) 2016/429 Європейського Парламенту та Ради щодо правил профілактики та боротьби з певними захворюваннями (далі – Делегований Регламент (ЄС) 2020/687)

Делегований Регламент (ЄС) 2020/687³⁰ встановлює, зокрема щодо сказу:

- заходи боротьби із захворюваннями у випадку підозри та офіційного підтвердження захворювання свійських та диких тварин, що утримуються в ЄС;
- визначення карантинних зон у випадку офіційного підтвердження захворювання тварин, що знаходяться на утриманні в ЄС;
- заходи боротьби із захворюваннями та заселення карантинних зон у випадку офіційного підтвердження захворювання у ЄС.

У *Німеччині* випадків сказу не фіксується з 2008 року³¹, тому вона має статус вільної від сказу держави. Водночас постійно реалізуються програми вакцинації диких м'ясоїдних тварин, а також проводяться інформаційні кампанії для населення.

Боротьба та профілактика сказу в Німеччині відбувається відповідно до Положення про захист від сказу³². Згідно з цим Положенням дикою твариною є будь-яка дика тварина, сприйнятлива до сказу та здатна поширювати сказ, зокрема лисиці, єноти, єнотовидні собаки та кажани. Спалахом сказу вважаються випадки виявлення вірусологічним дослідженням відповідно до процедури дослідження, описаної в робочих інструкціях з лабораторної діагностики хвороб тварин, що підлягають реєстрації. Підозрою на спалах сказу вважається ситуація, якщо результати клінічного обстеження, патолого-анатомічного дослідження, молекулярно-біологічного дослідження або гістологічного дослідження в кожному конкретному випадку в поєднанні з епізоотологічними даними викликають побоювання спалаху сказу.

Щеплення проти сказу можна робити лише вакцинами, виготовленими з невідтворюваних (інактивованих) збудників. Забороняється проводити щеплення хворим тваринам, у яких є підозра щодо зараження на сказ (викладене не поширюється на вакцинацію диких тварин). Компетентний орган може наказати робити вакцинацію проти сказу з метою боротьби з хворобами тварин або для попередження таких хвороб.

Особи, уповноважені на полювання, повинні забезпечити негайне

³⁰ Commission Delegated Regulation (EU) 2020/687 of 17 December 2019 supplementing Regulation (EU) 2016/429 of the European Parliament and the Council, as regards rules for the prevention and control of certain listed diseases. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02020R0687-20230503>

³¹ Deutschland ist frei von Tollwut. Website des Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft. URL: <https://www.bmel.de/DE/themen/tiere/tiergesundheit/tierseuchen/tollwutfreies-deutschland.html>

³² Verordnung zum Schutz gegen die Tollwut (Tollwut-Verordnung). Website des Bundesministerium der Justiz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/tollwv_1991/BJNR011680991.html

полювання на диких тварин, щодо яких є підозра зараження на сказ, їх умертвіння та негайну утилізацію безпечним способом. Звільняється від обов'язку безпечної утилізації матеріал, відібраний для визначення сказу (у лисиць і дрібніших тварин це все тіло, у більших – тільки голова). Якщо матеріал для дослідження не доставлено до уповноваженого органу або до органу державної ветеринарної інспекції, необхідно повідомити уповноважений орган про його місцезнаходження.

Що стосується обстеження диких тварин, за винятком кажанів, для моніторингу успішності вакцинації на території площею щонайменше 5000 квадратних кілометрів або в радіусі щонайменше 40 кілометрів навколо місця убивства або виявлення принаймні 60 убитих диких лисиць повинно проходити серологічне дослідження щороку для контролю успішності вакцинації. Якщо площа зони вакцинації перевищує 5000 квадратних кілометрів, компетентний орган може наказати провести дослідження у вибраних ним областях у межах зони вакцинації. Зразки повинні бути взяті рівномірно по всій досліджуваній території. У рамках спеціальної програми огляду молодняк повинен бути позначений відповідно до віку. Якщо спалах або підозра щодо зараження на сказ у дикої тварини на відстані 100 кілометрів від кордону Німеччини офіційно підтверджені на території сусідньої держави-члена або третьої країни та офіційно доведені до відома органу влади, відповідального за прилеглу територію в Німеччині, останній може розпорядитися про вжиття відповідних заходів³³.

В *Австрії* випадків сказу також не зафіксовано з 2008 року. Держава визначила чіткі законодавчі вимоги до профілактики сказу через вакцинацію диких тварин, особливо лисиць, які є основними носіями вірусу. Відповідно до Закону про ветеринарну медицину³⁴ в разі укусу людини скаженою твариною або такою, що викликає підозру щодо зараження на сказ, необхідно повідомити про такий випадок у відповідне територіальне управління охорони здоров'я. Якщо укус тварини призвів до серйозних тілесних ушкоджень людини, лікар зобов'язаний повідомити кримінальну поліцію або прокуратуру. Собаки, що викликають підозру щодо зараження на сказ, які нанесли травми людині, мають надійно утримуватися протягом десяти днів і бути двічі оглянутими ветеринаром для підтвердження діагнозу.

В Австрії реалізуються програми вакцинації проти сказу диких м'ясоїдних тварин, а також проводяться інформаційні кампанії для населення. Австрійський план вакцинації передбачає рекомендацію щодо щеплення від сказу людям, які контактують із хворими на сказ у зв'язку зі своєю професійною діяльністю безпосередньо або в лабораторії, спелеологам, а також подорожуючим до Африки, Азії, Центральної та Південної Америки. Календар щеплень відображено в Табл. 1.

³³ Verordnung zum Schutz gegen die Tollwut (Tollwut-Verordnung). Website des Bundesministerium der Justiz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/tollwv_1991/BJNR011680991.html

³⁴ Tierarzneimittelgesetz (TAMG). 08.08.2007. Website des Kommunikationsplanforms VerbraucherInnen-gesundheit. URL: <https://www.verbrauchergesundheit.gv.at/tiere/Tierarzneimittelgesetz/tierarzneimittelgesetz.html>

Черга	Період
1-е щеплення	у будь-який час
2-е щеплення	7 днів після 1-го щеплення
3-є щеплення	21–28 днів після 1-го щеплення

Також можлива швидка схема імунізації, за якої друге щеплення проводиться через 3 дні, а третє – через 7 днів після першого щеплення. 100 % захист від зараження сказом забезпечується впродовж 2–5 років. Після цього в кожному конкретному випадку приймається окреме рішення про ревакцинацію або перевірку імунного захисту³⁵. Докладніше з інформацією щодо профілактики сказу можна ознайомитись на сайті Австрійського агентства з питань охорони здоров'я та харчових продуктів³⁶.

Профілактика сказу в *Словаччині* здійснюється шляхом проведення обов'язкових профілактичних щеплень та регулярної ревакцинації м'ясоїдних тварин згідно з календарем щеплень виробника зареєстрованої вакцини. Вакцинацію проводять приватні ветеринари не пізніше третього місяця життя тварини відповідно до Закону про ветеринарну допомогу.

Ветеринарна служба накладає штраф від 400 євро до 1000 євро на фізичну особу, якщо нею не забезпечено проведення вакцинації та ревакцинації проти сказу сприйнятливих м'ясоїдних тварин старше трьох місяців, а також обстеження та вакцинацію тварини відповідно до її фізіологічних і біологічних потреб. Ветеринарна служба накладає штраф від 10 000 до 160 000 євро на фізичну особу – підприємця або юридичну особу, якщо вони не повідомлять без зволікання відповідній ветеринарній службі про будь-яку підозру на захворювання, включаючи сказ, або про смерть тварини, а також не забезпечать (як власник або утримувач) вакцинацію та ревакцинацію тварини³⁷.

Пероральна вакцинація лисиць проти сказу успішно впроваджується у Словаччині з 1994 року. У серпні 2006 року в Словаччині було підтверджено 1 випадок захворювання лисиці на сказ. Із січня 2013 року поблизу кордону з Польщею було підтверджено 8 нових випадків сказу після 6-річного періоду відсутності таких випадків. У 2015 році було виявлено 5 випадків сказу у лисиць у безпосередній близькості від кордону з Польщею. У 2016–2019 роках не було діагностовано жодного випадку сказу, а у 2018 році Словаччину оголошено країною, вільною від сказу. Через ситуацію з інфекційними захворюваннями, пов'язаними з появою сказу в сусідніх країнах (Польща та Україна), у Словаччині продовжується пероральна вакцинація лисиць³⁸.

³⁵ Was ist Tollwut? Website des Impfservice. URL: <https://impfservice.wien/uk/%D1%81%D0%BA%D0%B0%D0%B7/>

³⁶ Tollwutberatungsstelle. Website des AGES. URL: <https://www.ages.at/mensch/krankheit/oeffentliche-gesundheit-services/tollwutberatungsstelle>

³⁷ Zákon o veterinárnej starostlivosti z 2006, decembra 12. Website Národná rada Slovenskej republiky. URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2007-39>

³⁸ Vakcinácia proti besnote. Website Štátna veterinárna a potravinová správa Slovenskej republiky. URL: <https://svps.sk/zvierata/vakcinacia-proti-besnote/>

4. Правове регулювання боротьби з африканською чумою свиней на рівні Європейського Союзу та в окремих державах-членах

Африканська чума свиней (далі – АЧС), що призвела до масових втрат поголів'я свиней та серйозних економічних наслідків, стала головною кризою у галузі свинарства останнім часом. Ця хвороба, що розповсюдилася кількома регіонами світу, не лише загрожує здоров'ю та добробуту тварин, але й має негативний вплив на біорізноманіття і фермерську справу. ВООЗТ співпрацює зі своїми партнерами, представниками галузі та експертами, щоб підтримати країни в їх зусиллях щодо профілактики та контролю цієї руйнівної хвороби³⁹.

Станом на листопад 2024 року одна держава в Європі та одна територія в Азії повідомили про нові випадки АЧС, тоді як дев'ять держав в Європі оновили інформацію про поточні випадки. Із держав / територій Африки, Америки та Океанії не надійшло жодного повідомлення про нові спалахи. В Азії та Європі було зареєстровано 25 нових спалахів серед домашніх свиней та 197 – серед диких кабанів, що призвело до загибелі 602 тварин серед домашніх свиней. Більшість спалахів, зареєстрованих за цей період, відбулися в районах з високою щільністю свинарства. Кількість спалахів серед домашніх свиней і диких тварин, про які повідомлялося шляхом негайних нотифікацій і подальших звітів, із липня 2024 року знижується в усьому світі, але 10 спалахів були зареєстровані на відстані понад 10 км за межами раніше уражених районів, аж до 75 км в Албанії. Із січня 2022 року 12 країн повідомили про АЧС як про перший випадок захворювання в країні, а 11 країн повідомили про її поширення на нові зони. Із січня 2022 року було зареєстровано понад 741 000 випадків АЧС у свиней і понад 26 400 випадків у диких кабанів. Із січня 2022 року 63 країни і території повідомили про випадки АЧС на їх території⁴⁰. У 2024 році було зареєстровано понад 500 випадків АЧС серед домашніх свиней по всій Європі, особливо постраждали Сербія, Румунія та Україна. У популяції диких кабанів виявлено майже 5 тисяч випадків зараження АЧС. Особливо постраждали Польща, Німеччина та Болгарія⁴¹.

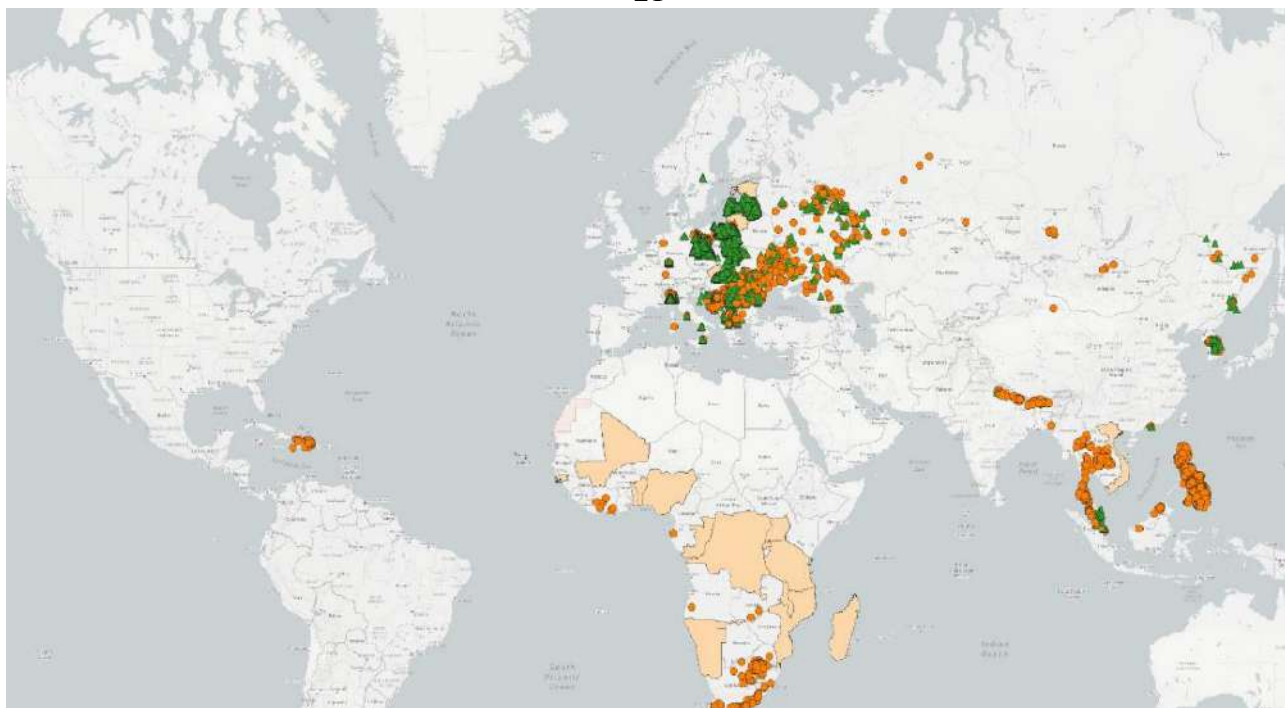
Рис. 2. Динаміка АЧС з 2005 по 2025 року⁴²

³⁹ African swine fever. Website of the World Organisation for Animal Health. URL: <https://www.woah.org/en/disease/african-swine-fever/>

⁴⁰ African swine fever (ASF) – Situation Reports 59. Website of the World Organisation for Animal Health. URL: <https://www.woah.org/en/document/african-swine-fever-asf-situation-reports-59/>

⁴¹ Afrikanische Schweinepest (ASP). Website des Verbrauchergesundheit. URL: https://www.verbrauchergesundheit.gv.at/tiere/krankheiten/asp_allg.html

⁴² African swine fever. Website of the World Organisation for Animal Health. URL: <https://www.woah.org/en/disease/african-swine-fever/#ui-id-2>

- домашні
- ▲ дикі
- АЧС визнано стабільною для того, щоб подавати інформацію на піврічній основі без геокоординат

Рис. 3. Карта спалахів АЧС, що розпочалися з 1 січня 2022 р. по 31 жовтня 2024 р. серед домашніх свиней та диких тварин⁴³.

Спеціальні заходи боротьби з АЧС застосовуються в ЄС на додаток до правил профілактики та боротьби з певними переліченими захворюваннями, передбаченими Регламентом (ЄС) 2016/429 та Делегованим Регламентом (ЄС) 2020/687.

Імплементативний Регламент Комісії (ЄС) 2023/594 від 16 березня 2023 року щодо встановлення спеціальних заходів боротьби з африканською чумою свиней та скасування Імплементативного Регламенту (ЄС) 2021/605 (далі – Імплементативний Регламент (ЄС) 2023/594)

Імплементативний Регламент (ЄС) 2023/594⁴⁴ встановлює:

1) спеціальні заходи боротьби з АЧС, що повинні застосовуватися протягом обмеженого періоду державами-членами, які перелічені або належать до зон, зазначених у Додатках I і II до цього Регламенту. Ці спеціальні заходи боротьби із захворюванням застосовуються до свійських і диких свиней та продуктів,

⁴³ African swine fever (ASF) – Situation Reports 59. Website of the World Organisation for Animal Health. URL: <https://www.woah.org/en/document/african-swine-fever-asf-situation-reports-59/>

⁴⁴ Commission Implementing Regulation (EU) 2023/594 of 16 March 2023 laying down special disease control measures for African swine fever and repealing Implementing Regulation (EU) 2021/605. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02023R0594-20241101>

отриманих від свиней, на додаток до заходів, що застосовуються в зонах захисту, нагляду, карантинних та інфікованих зонах, установлених компетентними органами держав-членів відповідно до частини першої статті 21 та статті 63 Делегованого Регламенту (ЄС) 2020/687;

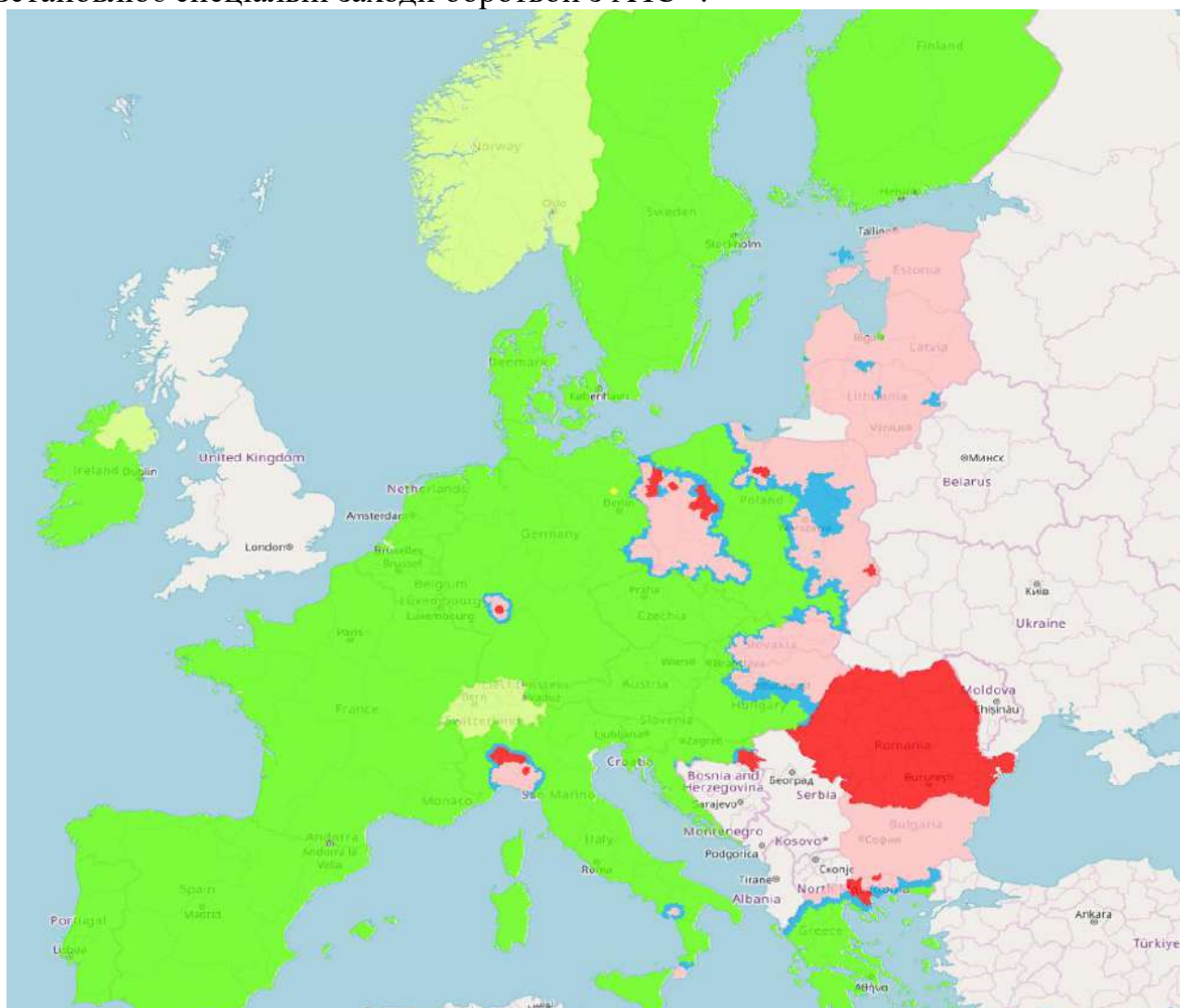
2) включення до Додатку I карантинних зон I, II і III після спалахів африканської чуми свиней;

3) включення до Додатку II у раніше не зараженій державі-члені або зоні:

- карантинних зон, які включають зони захисту та нагляду, у випадку спалаху АЧС серед свійських свиней;

- інфікованих зон, у разі спалаху цієї хвороби серед диких свиней.

Останні спеціальні заходи щодо зонування, вжиті у відповідь на ускладнення ситуації з АЧС в ЄС (відображені на Рис. 4⁴⁵), включені до Імплементційного Регламенту Комісії (ЄС) 2025/268 від 4 лютого 2025 року про внесення змін до Додатку I до Імплементційного Регламенту (ЄС) 2023/594, що встановлює спеціальні заходи боротьби з АЧС⁴⁶.

→ карантинна зона I
→ карантинна зона II

→ карантинна зона III
→ інфікована зона

⁴⁵ EU ASF zoning measures. *Official website of the European Union.* URL: <https://santegis.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=45cdd657542a437c84bfc9cf1846ae8c>

⁴⁶ Commission Implementing Regulation (EU) 2025/268 of 4 February 2025 amending Annex I to Implementing Regulation (EU) 2023/594 laying down special disease control measures for African swine fever. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg_impl/2025/268/oj

Рис. 4.

Також Імплементативний Регламент (ЄС) 2023/594 встановлює спеціальні заходи щодо: зменшення ризиків, пов'язаних з АЧС, для підприємств харчової промисловості; боротьби із захворюваннями серед диких свиней у державах-членах.

Німеччина. У Німеччині за боротьбу з розповсюдженням хвороб тварин відповідають федеральні землі. Уповноважені органи влади проводять заходи з боротьби з розповсюдженням хвороб тварин. У разі спалаху АЧС серед утримуваних свиней навколо уражених господарств також встановлюються зони обмеження. Обмеження пересування та інші заходи застосовуються до живих свиней і продукції свинарства в цих зонах.

Федеральне міністерство продовольства та сільського господарства тісно співпрацює із землями й відповідними асоціаціями. Інформаційні та моніторингові заходи регулярно проводяться відповідно до поточної ситуації. Також постійно підвищується рівень обізнаності населення (у тому числі шляхом активізації роботи по зв'язках із громадськістю), мисливців і фермерів тощо. Крім того, Федеральне міністерство продовольства та сільського господарства вживає заходів для забезпечення активної співпраці з Польщею та Чехією, які межують із державами з активними спалахами АЧС, та зосереджено на питаннях, що стосуються тіснішої співпраці в прикордонних регіонах і кращої координації заходів контролю⁴⁷.

У Німеччині прийнято Положення про захист від чуми свиней та африканської чуми свиней⁴⁸. У Положенні прописано процедуру загальних та спеціальних заходів захисту, які застосовуються окремо до офіційного підтвердження та після офіційного підтвердження чуми свиней та африканської чуми свиней. У ньому також визначається широкий перелік діянь, які вважаються адміністративними правопорушеннями з протидії захисту від чуми свиней та АЧС.

Австрія. Відповідно до Постанови Федерального міністра праці, соціальних справ, охорони здоров'я та захисту прав споживачів від 12 грудня 2019 року передбачено інспектування та обстеження стану здоров'я диких кабанів у зоні ризику АЧС⁴⁹. Зазначено, що раннє виявлення можливих спалахів захворювання має важливе значення для того, щоб якнайшвидше відреагувати на появу хвороби. Епідемічна ситуація в Європі вимагає моніторингу популяції кабанів по всій державі. У зв'язку з поширенням АЧС серед диких свиней у сусідніх країнах з 15 грудня 2019 року вся територія держави була оголошена зоною перегляду згідно з Постановою про нагляд за АЧС та раннє попередження щодо АЧС. По всій Австрії про всіх мертвих диких кабанів необхідно повідомляти владі. Районна влада повинна організувати взяття зразків, які мають бути надіслані до Австрійського агентства з питань охорони здоров'я та харчових продуктів. Крім того, визначено, що під час полювання на кабана на

⁴⁷ African Swine Fever (ASF): information on cases in Germany. *Website des Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft*. URL: <https://www.bmel.de/EN/topics/animals/animal-health/african-swine-fever.html>

⁴⁸ Verordnung zum Schutz gegen die Schweinepest und die Afrikanische Schweinepest. 03.08.1988. *Website des Bundesministerium für Justiz*. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/schwpestv_1988/BJNR015590988.html

⁴⁹ ASP-Revisions- und Frühwarnverordnung, BGBl. II Nr. 399/2019. *Website des Rechtsinformationssystem des Bundes*. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/II/2019/399>

ревізійній ділянці уповноважена на полювання особа має забезпечити, щоб полювання проводилося таким чином, щоб наскільки це можливо: запобігти поширенню будь-якої існуючої хвороби; уникати будь-якого прямого чи непрямого контакту туші чи м'яса з домашніми свинями; дотримуватися заходів, установлених органами влади у зв'язку з епідемічною ситуацією щодо безпечної утилізації матеріалів тваринного походження, отриманих під час полювання.

Висновки

Акти права ЄС містять виключення із загальних правил охорони дикої фауни, які дають державам-членам ЄС можливість вживати заходи для контролю чисельності деяких видів фауни, якщо це необхідно для збереження екосистем, запобігання серйозній шкоді деяким сферам суспільного життя (наприклад, сільському господарству) або з міркувань суспільної безпеки. Водночас такі заходи мають бути обґрунтовані та погоджені з Європейською Комісією. Регулювання чисельності деяких тварин у державах-членах ЄС зазвичай регламентується законами про охорону тварин, захист довкілля та полювання. Визначаються відповідальні органи контролю за полюванням, порядок та умови відлову дичини. Адже популяцію можуть як зберігати, так і зменшувати, створюючи відповідні умови (якщо певні види диких тварин становлять небезпеку для людей чи інших тварин). Повноваження щодо регулювання підстав та способів визначення чисельності диких тварин покладаються, як правило, на місцеві органи влади. Вивчення правил ветеринарно-санітарного контролю свідчить, що в ЄС цьому питанню приділяється неабияка увага. Досвід держав-членів ЄС демонструє суворі вимоги до підприємств, які займаються виробництвом, обробкою та розміщенням на ринку товарів тваринного походження. Наприклад, такі як: навчання персоналу підприємств; впровадження системи самоконтролю і плану дій у разі настання надзвичайної ситуації; зовнішній контроль і нагляд за всіма етапами процесів виробництва, обробки, переробки та збуту харчових товарів тваринного походження; встановлення вимог щодо рівня освіти та кваліфікації працівників тощо.

Така інфекційна хвороба, як сказ, є смертельно небезпечною хворобою серед тварин та людей по всьому світу. Правове регулювання боротьби зі сказом тварин здійснюється як на рівні ЄС, так і в державах-членах. Із цією метою вживаються заходи профілактики для домашніх, свійських та диких тварин, зокрема щеплення. Уряди держав суворо контролюють ситуацію та реагують навіть на підозру спалаху епідемії сказу. Також і африканська чума свиней була і залишається серйозним викликом для галузі свинарства. ВООЗТ вживає заходів підтримки держав у їх боротьбі з цією хворобою.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*